

Bevezető gondolatok a „A soproni Szent Mihály-templom tornyának helyreállításához” című dokumentumhoz

A következő oldalakon Dávid Ferencnek a Szent Mihály-templom tornya 1980-as helyreállításához készített előzetes kutatási összefoglalóját, a további kutatások terveit és a helyreállítási javaslatát olvashatjuk. A dokumentum a kutatási munka megkezdését követően, a Soproni Múzeum és az akkori Országos Műemléki Felügyelőség tervtárában őrzött rajzok feldolgozása után, de a Storno-féle vázlatkönyvek ábráinak elemzését megelőzően készült.

Dávid Ferenc – a szakma fiatalabb generációja számára a végtelen tiszteletet és megbecsülést kifejező Feri bácsi – soproni műemlék-helyreállításokban játszott szerepét Galavics Gézának¹ és Kelemen Istvánnak² a Soproni Szemle 2020. évi első számában megjelent írásai részletesen bemutatták. A tanulmányból tudhatjuk meg, hogy a Szent Mihály-templom 1970-es években kezdődött kutatása és az 1980–84 között elvégzett felújítása során Dávid Ferenc koncepciójának fontos eleme volt, hogy a Storno-féle, purista szellemiségű felújítás negatív megítélésén változtasson. A középkort favorizáló purista gondolkodásmódon túllépve Alois Riegl már a 20. század elején megfogalmazta, hogy a műemlék épület minden korszakából származó része lehet értékes és megőrzésre méltó. Ezt a gondolatot viszi tovább a kiegészítések kortárs építészeti alkotásként megvalósítandó javaslattal kibővítve az 1931-es Athéni-, illetve az 1964-es Velencei karta. Utóbbi különös hangsúlyt fektet a beavatkozásokkal kapcsolatban a hitelességre, vagyis a műemlék helyreállítást a szakmai szintről morális, etikai szintre emeli. Ezzel párhuzamosan vált uralkodóvá a korszerű szemlélettel nyilvánvalóan nem összeegyeztethető purista szellemiségű 19. századi helyreállítások negatív megítélése. Dávid Ferenc fontos szerepet játszott abban, hogy a szakma – a hetvenes évekre immár százéves – Storno-féle helyreállításra mint önmagában is értékes, védendő építészeti alkotásra tekintsen.

A középkori templomok „első generációs”, 19. századi helyreállításának megőrzése napjainkban is komoly vita tárgya. A pannonhalmi bazilika 2010-es évek elején befejezett felújítása során a templom egységes, 19. századi állapotát mint Storno-féle „Gesamtkustwerk”-et érintetlenül megőrizni kívánó szakma erős kompromisszumokkal tudta csak elfogadni az önmagában egyébként értékes és magas építészeti minőséget képviselő beavatkozásokat – hiszen azok nyilvánvalóan a történeti-műemléki értékek mozgatásával (veszélyeztetésével, eltávolításával?) jártak együtt. (Megjegyzendő, hogy Dávid

¹ Galavics Géza: Régi épületek vonzásában – Dávid Ferenc pályaképe. in: Soproni Szemle. 71 (2020), 5–44.

² Kelemen István: A soproni Szent Mihály-plébániatemplom fél évszázada (1900–1950). in: Soproni Szemle 71 (2020), 90–104.

Ferenc a pannonhalmi felújítással kapcsolatos, a tulajdonos és a művészettörténész-építész szakma közötti kommunikációban is fontos szerepet játszott.³

Míg Pannonhalma esetében a templom 19. századi használatához képest bekövetkezett funkcióváltás (azaz hogy a szerzetesi közösség – a középkorhoz hasonlóan ismét – a szerzetesi liturgia fontos helyszínéeként tekintett az épületre) szükségszerűvé tette a Storno-féle állapotba való beavatkozást, addig a soproni Szent Mihály-templom esetében ilyen kötöttség nem volt, ezért a kétezres évek felújításának Dávid Ferenc által meghatározott alapelve tulajdonképpen a 19. századi állapot konzerválása volt. A konzerválni-restaurálni-rekonstruálni kérdéskörrel már az 1980-as években is foglalkozott elméleti szinten, ezek az elvek a 2010-es évek végére, itt, a Szent Mihály-templomban kerülhettek maradéktalanul megvalósításra.

A Storno-féle beavatkozások célja – a műszaki felújítás mellett – az épület stílustiszta, gótizáló állapotának helyreállítása, – pontosabban mai ismereteink és fogalomhasználatunk alapján – kialakítása volt. A 19. második felében így egy nagyrészt középkori elemekből (alkatrészekből, építőanyagokból) álló, formailag azokhoz illeszkedő kortárs kiegészítéseket tartalmazó új, korábban soha nem létezett építészeti alkotás jött létre. Ez az új állapot az épület külső megjelenésén jelentősen nem változtatott, a belsőben azonban teljesen új enteriőr alakult ki. Ennek értékét és jelentőségét ismerte fel Dávid Ferenc, amikor az 1980-as helyreállítási programot megfogalmazta, és ezt a gondolatot sikerült tovább vinnie a legutóbbi helyreállítás koncepciójának kidolgozása során is. A koncepció alapelve a külsőben nagyrészt meglévő középkori állapot megőrzése, részben visszaállítása, a belsőben pedig a 19. századi neogótikus tér megőrzése volt.

A nyolcvanas években a középkori homlokzatok visszaállítása szempontjából talán a leglátványosabb beavatkozás a nyugati kapu Storno-féle vimpergájának és a torony felső szintjén a mérművek elbontása volt. Jellemző ugyanakkor az értékőrző szemléletre, hogy az elbontott kő elemeket restaurálva, kiállítási tárgyként helyezték el a toronyban. 2015-ben a tulajdonosi oldalon felvetődött a vimperga visszahelyezésének gondolata, ez azonban Dávid Ferenc érvei alapján elvetésre került,⁴ a torony ablakaiba a mérművek „visszakerültek”. Ez a látszólag jelentéktelen epizód rámutat arra a szakadéknyi különbségre, amely napjainkban a műemlék-helyreállítások felújításával kapcsolatban a szakma és a laikus közönség között tátong. A Dávid Ferenc által is képviselt, tudományos kutatószínen alapuló; a műemlékre, mint történelmünk hiteles bizonyítékára tekintő szemlélettel szemben a – sokszor tulajdonosi, azaz döntéshozó szerepben levő – laikusok számára ma a műemlék elsősorban turisztikai célpont, látványosság vagy egyéb anyagi hasznot nyújtó tárgy; amellyel kapcsolatban a beavatkozások során ezen célnak bármilyen – különösen az anyagban való megőrzés fontossága – alárendelhető.

³ *Várszegi Asztrik*: Dávid Ferenc és Pannonhalma. in: *Soproni Szemle* 71 (2020), 107–111.

⁴ GY-02B/ÉP/981-4/2017 számú ügyirat, 2017. március 7.: A vimperga visszahelyezését megtiltó határozat. GyMSMKH Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály irattára.

A templom legutóbbi felújítási munkálatai 2018 őszén kezdődtek meg, Dávid Ferenc pedig 2019 januárjában hunyt el, így az előkészítést követően csupán néhány hónapig tudta figyelemmel kísérni a munkálatokat, illetve segíteni tanácsaival a résztvevőket. A helyzetet súlyosbította, hogy a tervezőkkel nem sikerült szerződést kötni a tervezői művezetésre, ezért a munka „karmester” nélkül maradt, Dávid Ferenc hiánya hatalmas űrként jelentkezett. Egyszerűen elveszett az a lehetőség, amely a legutóbbi időkig szinte minden soproni helyreállítással kapcsolatban nyitott volt: bármilyen művészettörténeti, történeti, helyreállítási kérdés felmerült: csak meg kellett kérdezni Feri bácsit, aki mindig készséggel válaszolt. Tekintélye révén javaslatait mindenki elfogadta. A Szent Mihály-templom felújítását azonban ezek nélkül a javaslatok nélkül kellett elvégezni. Szerencsére a szemléletet a munkában résztvevők többsége megértette, és attól nem kellett eltérni, ilyen módon az utóbbi évtized egyik legsikeresebbnek tekinthető, konzervátori szemléletű helyreállítása zajlott az épületben: a Dávid Ferenc által meghatározott koncepció alapján a külső megőrizte a nyolcvanas években kialakított középkori formát, a belső pedig továbbra is a 19. századi, gótikus-neogótikus formában tárul a látogató szeme elé.

Az 1980-as tanulmány a ma is korszerű és követendőnek tartott munkamódszert tárja elénk: az írott (rajzolt) dokumentumok elemzését (nem-helyszíni kutatás) követően, azok tartalmát összeveti magával az épülettel (helyszíni kutatás). A kutatási eredményeket belefoglalja a tervezési programba, majd azok beépülnek az építészeti tervekbe. A dokumentum mind a helyreállítás története, mind a műemléki elvek változása szempontjából rendkívül fontos forrás.